

## LA RABOSETA DE PAMIS

Amàlia Pastor Granel

El record dels estius a la caseta de la marjal, amb els meus iaïos Granel i Amàlia, amb Paquita Cubillos i Elies, i per suposat, amb Vicent, el meu germà, em van portar a voler deixar escrita eixa història d'una rabosa que vivia a Segària i baixava a Pamis a menjar. No obstant, en voler arreplegar-la, he sabut que no hi ha una raboseta, sinó diversos contes amb un final diferent.

En resum, tots coincideixen que són les festes a Pamis, però s'acaben de diferent manera. Tenim dos possibles finals: un que rebenta i fa una muntonera de pilotes; l'altre, de sardines. Però on? A Segària? A l'Alberca? També trobem un tercer acabament on la raboseta cau dins l'olla. Altres on apareix un animal volador: un corb o una àguila. Però amb tantes variacions, semblances, diferències... et preguntes:

**Perquè passa? Tal volta en altres pobles també es conte aquesta rondalla? On hi ha contes com aquest?**

Les faules, històries d'animals personificats, han constituït una part important de la rondallística universal. La valenciana també compta amb moltes històries de les quals és difícil precisar l'origen. Isop (Esopo), escriptor de faules de l'antiga Grècia, Lafontaine, fabulista francès del segle XVII, els Germans Grimm, segles XVIII i XIX, o Ramon Llull, escriptor Mallorquí del segle XIII, potser foren els escriptors o els recopiladors d'aquestes faules conegudes en tota la Mediterrània.

Ara bé, independentment de l'origen, una de les característiques principals de faules i rondalles és la seua adaptació al medi. El narrador, el iaïo o la iaia, introdueix elements coneguts i pròxims a l'oient, el nét o la néta. Elements culturals, com les festes dels Sants de la Pedra; geogràfics: Pamis, Segària, l'Alberca... que ajuden a apropiat-se de la

història, a reconèixer-la com a pròpia.

L'estructura del conte d'animals, presenta una confrontació d'enginy entre dos animals, un d'espavilat, normalment la rabosa, i altre, la víctima: un rabosot, un corb, un llop... El nostre animal mític és la rabosa. És la gran protagonista dels contes d'animals personificats. Sempre astuta, guilopa, pilleta... és un personatge ineludible de les nostres rondalles.

Aquestes faules traduïdes a diverses llengües, constitueixen les úniques lectures infantils. La seua difusió ha estat oral, entre altres coses, perquè hi havia poca gent que sabés llegir. Actualment, han perdut el vigor i la importància d'altres èpoques. No obstant, persones com Enric Valor, Antoni Alcover i d'altres, recopiladors de la rondallística popular, han permès que aquestes històries les puguem conèixer actualment. Sols en el recull de (BELTRAN LLAVADOR, RAFAEL: 2007) podem trobar més de 40 arguments diferents on la rabosa forma part de la trama.

Amb aquest i altres reculls, així com mitjançant internet, he conegut rondalles que coincideixen en alguns aspectes amb les diferents versions de La Raboseta de Pamis. Posaré uns quants exemples de cada, ja que si investigarem més, veuríem coincidències en molts més contes i rondalles, incloent els d'altres països.

Hi ha molts relats on la raboseta aprofita les festes del poble, per entrar a les cases, quan les dones van a missa. També és el cas de les següents rondalles, on el que pot canviar és el company de la rabosa. Ací tenim alguns exemples:

- **El llop i la raboseta**, de Gata de Gorgos, recollit per Josep Antoni Vallés, del Poble Nou de Benitatxell. Aprofitant les festes de Nadal, el llop i la rabosa baixaven a Gata, per entrar a les cases i menjar-se les pilotes dolces del putxero. La rabosa enviava al llop a tocar les campanes, perquè així la gent eixiria al carrer, pensant que hi havia foc. En veure que no n'hi havia, li pegaven una pallissa i ell, tornant cap a casa, cantava: «Raboseta altera, altera, farta d'ous i cavallera, les pilotes del ti Pepe l'Om, a la llomera».

- **La Raboseta i el Llop**, el podem trobar a La Serra de Montllober situada als municipis de Massalcoreig i Seròs, a la comarca del Segrià, a Lleida. Ací la rabosa i el llop van a Seròs el dia de la Festa Major, a furtar els canelons. Ella l'envia a tocar les campanes, mentre s'ho menja tot, sense deixar-li res. El rabosot és apallissat i ella, en veure'l, bruta que anava d'all i oli, li fa creure que està ferida. El rabosot se la carrega al llom per ajudar-la, mentre ella canta: «All-i-oli a la mollera, ben farteta i cavallera».

- **La Raboseta bordeta i el Rabosot bacorot**. A més de Benialfalcú (Vall d'Alcalà), el conte rep també el mateix nom a la Torre de les Maçanes, a l'Alacantí. Es coneix com **La Rabosa, el rabosot i les pilotes** a Alfauir, a la Safor; **La Raboseta de Pinet**, a Quatretonda, a la Vall d'Albaida i **El llop** a Bolulla, a la Marina Baixa. L'engany és el mateix, però ara es posa corfes d'ou al cap per fer-li creure al rabosot que ella també té bonys. Com aquest no es refia, se la vol menjar. Ella el torna a enganyar, dient que té una punxa al peu i, finalment, el tira dins una bassa. Aquest conte és més extens, la rabosa torna a mentir-li fent-li creure que és la padrina en tres batejos i mentre, es menja la mel que tenien els dos amagada.

- **La Raposa y el Zorro**, d'Estivella, al Camp de Morvedre (València). El conte el trobem escrit en castellà però amb moltes paraules valencianes. Ara la història és d'una raboseta i un rabosot, que decideixen baixar a les festes de Sant Blai, a Estivella, i aprofitar que estan en la benedicció per menjar coquetes. Ella que és més llesta, no acudeix on havien quedat i se'n va davant. El rabosot es queda esperant-la tot el dia, sense menjar res de res i ella farta prou.

A Llaurí, a la Ribera Baixa, trobem dues versions:

- **Les desgràcies del Rabosot**, anomenat també **La Raboseta i el Rabosot** a Benimuslem, a La Ribera Alta. En aquest cas, també és el rabosot el que vigila i ella entra a les cases per arreplegar el menjar. No obstant, l'enganya i ella s'ho menja tot, mentre ell

és apallissat. Com en l'anterior, el rabosot se la carrega al llom perquè està ferida. Encara que, més tard, es dona compte que s'ha posat arròs cuit al cap i ara és ell el que canta: «Raboseta artera, artera, furta pans i cavallera, i arròs en la mollera».

- **La Raboseta, el Rabosot i les festes de Sant Blai** seria un altra versió. En aquesta, trobem la coincidència amb la nostra en que volen furar les pilotes del putxero. Quan aconseguixen menjar-se-les totes entre els dos, es queden dormits en un sequer. En donar-se compte les dones que els faltaven les pilotes, agafaren les graneres i anaren a per ells, cantant: «Si una rabosa has d'espantar, una granera has de comprar». S'ha donat la casualitat que he sabut que a Llaúri, hi ha un conte anomenat el Gat d'Ondara, que coincideix en certa manera amb els Músics de Bremen, dels Germans Grimm, el qual tracta d'una colla d'animals que aconseguixen espantar a uns lladres. Però aquest és altre conte, així que el deixarem per altre moment.

En la versió de Paquita Ginestar i Teresa Lluzar, la coincidència amb altres contes radica en que un animal volador, un corb, una garsa, una àguila... enganyen a la rabosa, per a que puge al seu llom i anar-se'n volant. Aquest fet es repeteix a les següents rondalles i contes:

- **La Raboseta i el Corb**, d'Albaida, també rep aquest nom a La Romana, en El Vinalopó Mitjà. Un corb i una rabosa menjaven arròs caldós amb bacallà. Ella aconseguix que el corb es creme el bec i aquest es vol venjar. Li parla de les "Bodes del Cel" i la convida a pujar-li damunt. Quan estan pujant, ell va preguntant-li:

Raboseta, veus terra?. Un rogle com una era -contestà ella – Un rogle com una saranda (sedàs)- deia més tard -com un palmell, com un cigró...- anava contestant. Fins que el corb ja troba que estan prou alts i la tira de dalt baix.

- **La Rabosa i el Corb**. A Castalla (L'Alcoià), la vespra del Corpus, el corb se'n va anar a Mallorca a comprar formatge. En tornar, va veure a la rabosa que li preguntà d'on venia. En respondre que de Mallorca, li caigué el formatge de la boca i la rabosa es fa fer amb

ell. El corb volia venjar-se i enganyar-la, així que li va fer creure que a Mallorca hi havia unes bodes plenes de menges delicioses. La rabosa munta dalt d'ell i se'n van anar cap a les illes. Ella li preguntava: «Corb, com veus el món? Com una foia de gran - deia ell- com una era». Fins que la tirà i mentre queia la rabosa va dir: «Si d'esta m'escape i no mor, no aniré a més bodes amb corbs». «Regat o pallús», demanava per caure blanet. Es va salvar perquè va caure dins una bassa plena de tarquim.

- **Les Noces al cel**, de Suera (La Plana Baixa). Es coneix a Villalonga, en La Safor, com *El Rabosot, els Ocells i l'Àguila* i a L'Ombria de la Sarsa, un nucli de població valencianoparlant de Múrcia com *El convit del Corb i la Rabosa* o *La Raboseta que volia anar al cel*. Aquest comença amb el formatge, i continua amb l'engany del corb, convidant a la rabosa al casament del rei al cel. Amb la finalitat de tirar-la de dalt baix, quan estigueren ben amunt. Ella mor en caure sobre unes pedres.

- **L'Àguila i el Rabosot**, eren de Llaúri i bons amics. Però, quan aquesta l'avisava d'on hi havia bones cireres o figues, ell s'avançava i les collia totes. L'àguila, enfadada, li va preguntar si volia anar a una festa en el cel. Com en els anteriors, en arribar ben amunt, el va fer caure. I mentre queia anava remugant: «Pedretes fugiu, palletes voleu, que si d'esta isc i no em muir, no vull pujar a veure més festes al cel». Acaba sense saber si viu o mor.

Altra simultaneïtat, la trobem en una cançoneta, cantada en molts contes de raboses, «raboseta, altera, altera...». Per exemple en:

- **La Rabosa i el Recovero**<sup>1</sup>, de Múrcia, que a Benimuslem, a la Ribera Alta s'anomena *La Raboseta i el Formatger*. La raboseta es fa la coixa per pujar al carro del recover. S'acomoda darrere i va menjant-se els ous. Quan li demana que la deixi baixar, ell veu que no està coixa i ella li diu: «Raboseta altera, altera, farta d'ous i cavallera».

<sup>1</sup> Recover: aquell que es dedica a la compra-venda d'ous i gallines

- **La Raboseta i el ous.** A Castalla, la rabosa li demanà a un home pujar al seu cavall per viatjar amb ell. El cavall portava les sàries plenes d'ous i la rabosa anava menjant-se'ls. L'home li preguntava: «Raboseta altera, vas bé? -Sí, menge ous i cavallera» responia ella. Així fins que se'ls va menjar tots. Li demanà que la deixés baixar abans d'arribar a Castalla, amb l'excusa de veure uns amics. L'home continuà sense donar-se compte que ja no li quedaven ous.

En la versió d'Assumpció o Rosita, la raboseta s'ofega dins l'olla. En el d'Assumpció, es tractaria d'un conte formulístic o acumulatiu, on la desgràcia desencadena, en forma de lamentacions, una sèrie d'esdeveniments. Ella plora i quan coneixen la raó de la seua pena, són solidaris amb ella. Com a exemples:

- **Joan-Ratot.** Hi havia a Castalla un ratolí anomenat Joan-Ratot. Un dia la seua dona estava preparant una olla de fesols menuts amb penques i porc, típic d'eixes terres. Quan ella se'n va anar al mercat, Joan-Ratot, tot i les advertències de la dona, com tenia curiositat de veure que hi havia dins el perol, el va obrir, amb tanta mala sort, que caigué dins. En tornar a casa i veure el que havia passat, la rateta plorava desconsolada. Poc a poc, anaven passant per conhortar-la:

Joan-Ratot ha caigut dins l'olla. La raboseta, sopa i plora. El pardalet, s'ha trencat el piquet. El corb, s'ha tallat l'ala. El bou, s'ha arrancat les banyes. La figuera, s'ha trencat la millor branca. La Fonteta, s'ha assecat.

Cada participant afegia una desgràcia i així no va quedar estaca en paret ni casa sense dissort (desgràcia).

- **De la Puça i el Poll.** A més de en El Carxe (Múrcia), també rep aquest nom en la Romana, al Vinalopó mitjà. A Elx, es coneix com el *Pipiritxó*. Es tractaria del mateix conte, però ara són una puça i un poll que estan preparant l'olla. El poll cau dins i ella comença a plorar:

El poll tastant, tastant, ha caigut dins de l'olla. La puça s'arrapa i plora. El pardal s'ha tallat una ala. La figuera s'ha trencat una rama i la font s'ha assecat d'aigua.

- **El Pollet de la Beata**, de Banyeres de Mariola (L'Alcoià) i és coneguda a Guadalest com *Patufet* o *La Rateta* a Altea. En altres llocs més llunyans com a Sevilla, s'anomena *La Hormigueta presumida*; a Lleó *La Mariposita* i a Veneçuela *La Cucaracha Martina y el Ratón Perez*.

En el conte de Banyeres, els protagonistes són una beata que tenia un pollet, que caigué dins l'olla i, com en els altres relats, els a protagonistes, volen consolar a la viuda. El final seria així:

El rei veu a la dona vestida de negre i li pregunta perquè «a la beata li ha caigut el pollet dins l'olla, ella s'arrapa i plora, el pardalet s'ha llevat el bequet, la font s'ha assecat, les nostres filles han trencat els cànters i jo m'he vestit de negre». «Si és així – diu el rei – jo me'n vaig a cremar-me el cul enmig de la mar». Es va encendre un misto al cul o se'n va anar corrent a la mar, es va tirar de cap i allí se li va apagar.

- **La raboseta i el rabosot que va caure dins l'olla**, de Beniarjó (La Safor) i que s'anomena igual a Gandia. En este, són la rabosa i el rabosot els que estan casats. Ella l'avisa que pot caure si escodrinya molt però, ell finalment cau. La cançó és més llarga, inclou més personatges:

El rabosot ha caigut dins l'olla, la raboseta s'esgarra i plora, l'ocell s'ha tallat el bec i el bou les banyes, la figuera s'ha tallat les rames, el riu s'ha assecat, les meues filles han trencat els cànters i les canterelles, i jo m'he tret un ull. I el forner va exclamar: doncs jo em ficaré la pala al cul.

- **“La raboseta se'n va al mercat”.** Aquesta versió de Xeraco (La Safor), coincideix amb la de Beniarjó, acaçant a la raboseta i el rabosot, però no acaba igual. Al final, unes princeses que venien en vaixell, li pregunten al riu, perquè s'ha secat, i ell contesta:

El rabosot ha caigut dins l'olla, la raboseta s'arrapa i plora, el pardalet s'ha tallat el bequet, l'arbre s'ha tallat les branquetes, el bou s'ha tallat les banyetes i jo m'he assecat.

Les tres princeses van trencar tots el cànters i canterelles que portaven al vaixell i ompliren el riu. El riu va tornar les banyetes al bou, el bou les branquetes a l'arbre, l'arbre el bequet al pardalet, el pardalet va conhortar la raboseta i la raboseta va salvar el rabosot.

Després d'escoltar totes les versions de la raboseta de Pamis i de llegir tantes rondalles de raboses, vaig decidir dibuixar i narrar-ne sols una, la de Paquita Ginestar amb aportacions d'altres. No obstant, queda pendent, dibuixar les altres versions de la raboseta de Pamis, per tal que no es perden i poder gaudir d'eixes històries que els iaies i les iaies conten als seus néts. Així que si la vostra és diferent, no dubteu a compartir-la.

### Agraïments

Agrair a les persones que han volgut compartir amb mi el seu conte, com són: Paquita Ginestar Martínez, Pepita Pérez Vives, Asunción Peris Miñana, Vicenta Gil Roselló, Isabel Martínez Ginestar, Maria Soler Caravaca, Rosita Cervera Soler, Teresa Lluçar Giner, Tónica Company Granel, Pura Ferrando Company, Teresa Miralles Garcia i, per suposat, a ma mare Pepa Granel Riera, a les quals vaig gravar<sup>2</sup> per tal de conèixer el conte i les diferents maneres de contar-lo.

### BIBLIOGRAFIA

BELTRAN LLAVADOR, R. (2007) *Rondalles populars valencianes. Antologia, catàleg i estudi dins la tradició del folklore universal*, València, Servei de Publicacions de la Universitat de València.

MIQUEL DIEGO, C. (1995) *La rabosa viatgera*, València, Conselleria de Cultura-Generalitat Valenciana.

TORRES I GIL, LL. I LL. GIMÉNEZ (1993) *Rondalles de la ribera*, València, Edicions Camacuc.

VALOR I VIVES, E. (1994) *Rondalles valencianes (8 vols.)*, Picanya, Edicions del Bullent.

<sup>2</sup> Vídeo *La Raboseta de Pamis*, disponible a Youtube: <<http://www.youtube.com/watch?v=PLTx9-vshx0>>